

Projekt pn. „Kreujemy+Rozwijamy+Ożywiamy+Stymulujemy+Nakreślamy+Odmieniamy=KROSNO” realizowany w ramach Programu Rozwój Lokalny, współfinansowany w 85% ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021 oraz w 15% z budżetu państwa.

„Wspólnie działamy na rzecz Europy zielonej, konkurencyjnej i sprzyjającej integracji społecznej”

Raport z usługi przeprowadzenia konsultacji społecznych w zakresie stworzenia turystycznych ścieżek narracyjnych na terenie miasta Krosna w przedsięwzięciu „Stworzenie turystycznych ścieżek narracyjnych” w związku z realizacją projektu pn. „Kreujemy+Rozwijamy+Ożywiamy+Stymulujemy+Nakreślamy+Odmieniamy=KROSNO”

Konsultacje społeczne zostały przeprowadzone w ramach projektu pn. „Kreujemy + Rozwijamy + Ożywiamy + Stymulujemy + Nakreślamy + Odmieniamy = KROSNO” realizowanego w ramach Programu Rozwój Lokalny, współfinansowanego w 85% ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021 oraz w 15% z budżetu państwa. Hasłem programu jest: „Wspólnie działamy na rzecz Europy zielonej, konkurencyjnej i sprzyjającej integracji społecznej”. Wysokość otrzymanego dofinansowania wynosi 15 328 498,86 PLN. Beneficjentem / Partnerem Wiodącym jest Gmina Miasto Krosno. Celem projektu jest kompleksowa poprawa jakości życia w Krośnie oraz lepsze dostosowanie administracji Krosna do potrzeb mieszkańców.

1. Cele konsultacji

Celem konsultacji było zebranie propozycji i opinii mieszkańców miasta Krosna na temat stworzenia turystycznych ścieżek narracyjnych - pomysłów na ich tematykę, historie poszczególnych miejsc, zabytków i osób włączonych w prezentację ścieżek, przygotowanie wstępnych narracji i ich prezentacja podczas rozmów i spotkań z mieszkańcami miasta Krosna, przedstawicielami instytucji, organizacji pozarządowych oraz firm z sektora prywatnego. Informacje posłużą do

ostatecznego wypracowania 12 narracyjnych ścieżek turystycznych na terenie miasta Krosna. W trakcie realizowanego projektu były prowadzone różne formy konsultacji.

2. Przebieg konsultacji i rodzaje technik partycypacji

Konsultacje społeczne prowadzone były w dniach od 01.07.2022 r. do 31.01.2023 r. W tym czasie przy ul. Słowackiego 9 prowadzony był **punkt konsultacyjny**, otwarty w godzinach między 9:00 a 16:00. Mieszkańcy miasta Krosna, zainteresowani turyści, przedstawiciele organizacji pozarządowych, samorządu i jednostek miejskich mogli go odwiedzać, aby włączyć się w realizację projektu. Pytani o różne ciekawostki, związane z miastem Krosnem mieszkańcy poruszyli następujące obszary tematyczne ścieżek:

- sakralną: kościoły i kaplice, a także bogatą historię kapłanów związanych z miastem Krosnem,
- szkła: hutnictwo, wyroby szklane, Centrum Dziedzictwa Szkła, a także cała opowieść związana z zakładami hutniczymi, które na terenie miasta istniały lub istnieją,
- legend: opowieści zwykle przekazywane ustnie, które krążą w świadomości mieszkańców, a dotyczą Przadek, historii miłości Anny i Stanisława Oświęcimów, dzwonów na Wieży Farnej i czarciego rumaka na Odrzykoniu,
- żużlu: wieloletniej historii miasta związanej z tymże sportem, a także kwestią jego popularności,
- wynalazców: postaci takich, jak Ignacy Łukasiewicz, Jan Szczepanik, Michał Mięsowicz, Jan Sas Zubrzycki itp.
- nafty: ślady dawnego wydobywania, znane nazwiska techników i farmaceutów tworzących pierwsze lekarstwa na bazie ropy naftowej, szczegółów postaci i działalności Ignacego Łukasiewicza,
- Roberta Wojciecha Portiusa: postaci węgierskiego kupca, którego ślady bytności są do dnia dzisiejszego widoczne w Krośnie i jego zabytkach,
- tradycji piekarniczych oraz cukiernictwa: Cech Rzemiosł Różnych w Krośnie, piekarnie i cukiernie jako firmy wielopokoleniowe,

- artystów: Seweryn Bieszczad, Stanisław Wojciech Bergman, Andrzej Lenik oraz Stanisław Kochanek,
- rzemiosła: bogatej historii Cechu Rzemiosł Różnych w Krośnie, a także powiązanego z nim Muzeum Rzemiosła,
- instytucji kultury: miejsc które warto odwiedzić ze względu na bogate programy działań poszczególnych placówek.

- **sondaż uliczny** - pracownicy Fundacji GraTy prowadzili rozmowę w przestrzeniach miasta, na skwerach, w parkach, na placach zabaw, w centrum miasta (ryнку), a także z przechodniami na ul. Słowackiego. Wszystkie osoby uczestniczące w rozmowach były wedle złożonej deklaracji mieszkańcami miasta Krosna. Wywiad polegał za zadawaniu pytań odnoszących się do turystyki, produktów turystycznych, oferty zwiedzania, osób, historii oraz miejsc które przychodzą rozmówcom do głowy w kontekście miasta Krosna. W ten sposób zaangażowano łącznie 64 osoby. Uczestnicy sondażu pytali, skąd pozyskiwane są informacje na temat ścieżek i jak są one tworzone w sensie procesu. Wskazywali na różne źródła możliwych informacji o szczegółach poszczególnych ścieżek: fora internetowe, publikacje, sugerowali nawiązanie kontaktu z różnymi ekspertami w poszczególnych tematach.

Pomysły na ścieżki, choć w wielu punktach się przecinają, są niesamowicie zróżnicowane: od klasycznych ścieżek typu ścieżka nafty, wynalazców, po tak zaskakujące jak ścieżka PRL-u, ścieżka młodzieżowa, a nawet ścieżka kryminalna, filantropów i dobroczyńców oraz ścieżka cmentarna. W propozycjach rozmówców często pojawiał się motyw ścieżki wojennej - wiele osób uważa, że taka trasa powinna powstać i każda z nich dodawała kolejne punkty, które można na niej umieścić.

Wielu rozmówców proponowało wytyczenie ścieżek szlakiem sławnych ludzi, którzy żyli tu, pracowali, wnieśli wkład w rozwój miasta, rozstawili je nawet na cały świat. Szlak wynalazców, pisarzy, malarzy, wybitnych rzemieślników - mamy ulice, pomniki, murale – warto stworzyć również ścieżki śladami tych ważnych dla miasta postaci. Dlatego też kolejnym, często pojawiającym się pomysłem są ścieżki rzemiosła (miejscu związane między innymi z Michałem Mięsowiczem) i naftowa (miejscu związane z Łukasiewiczem, skansen w Bóbrce, Węglówka)

Trasa rzemieślnicza w dużej mierze pokrywa się też z propozycją punktów do ścieżki gastronomicznej (w Krośnie i okolicach znajduje się kilka zakładów i lokali, które są wręcz dumne ze swoich tradycji rzemieślniczych – np. wiele piekarni i cukierni w Krośnie).

Częstym tematem rozmów były obiekty sakralne oraz zabytkowe kamienice, którym warto się przyjrzeć od strony wyjątkowej architektury. Wspaniałe kościoły, które kryją w sobie kunszt artystycznej wyobraźni twórców i budowniczych.

- **warsztaty przyszłościowe** to metoda prowadzenia dialogu z uczestnikami podczas przeprowadzanego spotkania. Skupia się na dialogu z różnymi grupami, biorąc pod uwagę przedstawicieli każdej grupy społecznej oraz opinii przedstawicieli władz, przedsiębiorców. Zapoznanie się z tak szerokim spektrum umożliwia włączenie w dialog każdego, w tym osoby wykluczone, które niejednokrotnie nie mają swojej reprezentacji w społeczeństwie obywatelskim, przez co ich głos nie dociera do decydentów. W konsultacjach społecznych w formie “warsztatów przyszłościowych” wzięło udział w sumie 16 osób. Całość została przeprowadzona w biurze Fundacji GraTy przy ul. Słowackiego 9.

Obyły się dwa otwarte spotkania, na które zostali zaproszeni mieszkańcy miasta Krosna. Informacja o przedsięwzięciach umieszczona została z wyprzedzeniem w mediach społecznościowych Fundacji Karpacki Klaster Ekonomii Społecznej i Fundacji GraTy.

Trzecie spotkanie miało charakter zamknięty, zaproszono przedstawicieli grup nieformalnych, którzy w ramach swoich inicjatyw realizują szereg działań społecznych, kulturalnych lub filmowych na terenie miasta.

Zadaniem warsztatów przyszłościowych było nie tylko usłyszenie ich opinii, wniosków i rekomendacji, ale również zaproszenie do realizowania następnych kroków w ramach projektu, przygotowania zawartości ścieżek, relacji, marketingu szeptanego.

W trakcie trzech spotkań trwających po trzy godziny, każda z grup przeszła przez cztery fazy warsztatów przyszłościowych:

1. Wstęp: przedstawienie osób biorących udział, zapoznanie uczestników ze sobą, przedstawienie reguł oraz opracowanie kontraktu - zasad wzajemnego dialogu, dokładne zaprezentowanie tematu dyskusji
2. Faza krytyki - miała formę burzy mózgów, podczas której zbierane były informacje o potencjalnych utrudnieniach w tworzeniu ścieżek turystycznych na terenie Krosna.
3. Faza utopii - grupa uczestników wymyślała i fantazjowała w formie otwartej dyskusji o rozwiązaniach, które odpowiadały na tematy z fazy krytyki.
4. Faza realizacji - opierając się na wynikach rozmów z poprzednich faz, dokonano racjonalizacji przekazanych fantazji, doprecyzowano kluczowe założenia i określono realne działania, mogące prowadzić do ich wdrażania.

W trakcie warsztatów przyszłościowych zostały opracowane koncepcje ścieżek:

- **fotograficzna** - Krosno jako miejsce zlokalizowane w Kotlinie Jasielsko - Krośnieńskiej obejmuje pas wzgórz i kotlin o wysokościach ok. 280–350 m n.p.m. W niektórych miejscach widoczne są dalekie pasma górskie, a rozciągająca się panorama idealnie wygląda na zdjęciach. W Krośnie działa wielu indywidualnych fotografów, którzy podczas swoich wędrówek wykonują bogate reportaże. Warto przy tym zauważyć że w granicach miasta jest kilka punktów widokowych, które mają nieformalny charakter.

Miejsca:

lokalne wzniesienia i punkty widokowe, np. na Zawodziu, w Suchodole

- **diesel - punkowa** - Krosno jako kolebka wynalazców, przedsiębiorców, filantropów, przemysłu naftowego idealnie wpasowuje się w nurt stylistyczny w fantastyce naukowej, który można osadzić na motywie dieselpunk. To pochodny dla cyberpunku gatunek z fabułą zwykle osadzoną w latach 20., 30. i 40. XX wieku. Podejście do tematu w ten sposób otwiera drogę dla ciekawej identyfikacji wizualnej. Badając temat okazuje się, że w kraju brakuje wydarzenia osadzonego w tej konwencji, mimo popularności tego nurtu fantastyki.

Miejsca:

lokalizacje związane z przemysłem naftowym, postacie wynalazców, przemysłowców i przedsiębiorców

- **Portiusa:** szkocki imigrant, który zbił majątek na handlu węgierskim winem, fundator i dobroczyńca krośnieński. Możemy znaleźć na terenie Krosna konkretne miejsca i ślady historyczne, związane z tą postacią, wydaje się więc, że może stać się ona postacią jednej ścieżki.

Miejsca:

Kaplice św. Piotra i Pawła oraz św. Wojciecha, Kościół Farny pw. św. Trójcy, dzwonnica, fragment zachowanych krosnieńskich murów obronnych w Muzeum Podkarpackim, Kamienica Portiusa, pomnik Portiusa

- **artystyczna**
- **szkła**
- **nafty**
- **rzemiosła**
- **II Wojny Światowej**
- **kapliczek**

- **spacery badawcze** - zostały przeprowadzone w postaci dokumentacji fotograficznej charakterystycznych miejsc dla Krosna, które mogłyby zostać wykorzystane podczas budowy narracyjnych ścieżek turystycznych, a także do planowania poszczególnych ścieżek. Baza fotograficzna jest rozbudowywana wraz z dalszymi działaniami projektowania ścieżek narracyjnych i poszerzana o detale i szczegóły mogące urozmaicić dane treści. Podczas planowania ścieżek wstrzymane zostały prace nad gromadzeniem materiałów dotyczących branży hotelarskiej oraz restauracji.

- Muzeum Podkarpackie - ul. Józefa Piłsudskiego 16, Krosno.
- Kościół Franciszkanów pw. Nawiedzenia NMP - ul. Franciszkańska 5, Krosno
- Kościół św. Wojciecha
- Kościół oo. Kapucynów
- Krośnieńska Fara i wieża farna.
- Murale Szczepanika i Łukasiewicza
- Pomnik Portiusa

- Brama węgierska
- Pałac w Polance
- Fragmenty murów obronnych

Podsumowanie - konsultacje w liczbach:

- przeprowadzono rozmowy konsultacyjne z 96 osobami,
- odwiedzono łącznie 23 firmy, które podzieliły się obserwacjami wynikającymi ze swojej działalności oraz sugestiami, w jaki sposób można je włączyć w przebieg ścieżek,
- zorganizowano 9 spotkań konsultacyjnych,
- w konsultacje zaangażowanych było 6 facylitatorów - animatorów i moderatorów spotkań
- wykorzystano 3 różne techniki partycypacji społecznej.

Ostatecznie w wyniku konsultacji pojawiło się blisko 30 propozycji różnych ścieżek tematycznych. Wśród nich znalazły się:

- ścieżka szkła
- ścieżka zabytków
- ścieżka przyrodnicza
- ścieżka architektury sakralnej
- ścieżka artystów
- ścieżka cmentarna
- ścieżka cukiernicza / gastronomiczna
- ścieżka etnograficzna
- ścieżka krośnieńskich legend
- ścieżka literatów
- ścieżka PRL
- ścieżka rekreacyjna
- ścieżka sportowa
- ścieżka winna / Portiusa
- ścieżka lotnicza
- ścieżka II wojny światowej

- ścieżka wynalazców
- ścieżka zabytkowych i historycznych budynków
- ścieżka żydowska
- ścieżka sarmacka
- ścieżka poświęcona dawnym konfliktom zbrojnym,
- ścieżka kapliczek
- ścieżka rzemiosła
- ścieżka fotograficzna
- ścieżka ciekawostek
- ścieżka diesel-punkowa
- ścieżka młodzieżowa
- ścieżka kryminalna
- ścieżka filantropów i dobroczyńców
- inne, mniej treściwe.

Nad ostatecznym wyborem 12 ścieżek turystycznych zaważył przede wszystkim fakt, że niektóre z proponowanych ścieżek były za krótkie lub skupiały się na zbyt wąskim obszarze, stąd nie byłyby wystarczająco atrakcyjne dla zwiedzających, jak również nie realizowałyby podstawowych założeń projektu, jakim było pokazanie jak najszerzej całego miasta Krosna i jego czasami nie widocznych na pierwszy rzut oka walorów.

Niektóre ścieżki od samego początku były faworytami i pomysły ich utworzenia pojawiały się wielokrotnie w trakcie konsultacji, co świadczy o głębokim przeniknięciu tej tematyki do świadomości mieszkańców. Były to między innymi ścieżka artystów, sakralna czy legend, inne z kolei zostały przez zespół prowadzący konsultacje połączone z kilku mniej treściwych propozycji – w ten sposób na przykład z propozycji ścieżek poświęconych konfliktom zbrojnym czy lotnictwu postanowiono zbudować jedną obszerną ścieżkę batalistyczną, której różne przystanki będą rozmieszczone po całym mieście. Podobnie rzecz miała się z proponowanymi i jak się okazało - mocno powiązаныmi tematycznie ścieżkami nafty i szkła – stworzono z nich jedną, znacznie bardziej atrakcyjną ścieżkę techniki.

Zdarzały się również sytuacje, gdy ścieżka na pewnym etapie odrzucona ze względu na małą ilość miejsc z nią związanych wracała z powrotem na listę po

spotkaniu ze specjalistami, którzy wzbogacali wiedzę o nowe lokalizacje i fakty historyczne – tak było ze ścieżką żydowską (śladami judaizmu), która ostatecznie znalazła się wśród 12 wybranych.

Podobnie rzecz miała się z osobą Roberta Wojciecha Portiusa, którego postać jest związana bezpośrednio z Rynkiem i kościołem farnym, ale było tych miejsc za mało na stworzenie indywidualnej ścieżki. Postać tego wybitnego krośnianina została opisana w ścieżce znanych i nieznanymi postaciami związanymi z Krosnem.

Krosno znane jest również z różnorodnego rzemiosła - odrębna ścieżka rzemieślników powodowałaby jednak duże uwspólnienie tematyki z ofertą działającego na terenie Krosna Muzeum Rzemiosła oraz bardziej współcześnie Cechu Rzemiosł Różnych. Ścieżki turystyczne docelowo mają na celu zaangażowanie lokalnych rzemieślników w działania promocyjne miasta, i jako takie najlepiej będzie wpleść je historycznie i w teraźniejszości w tematy każdej innej ścieżki (ich różnorodność gwarantuje taką możliwość).

Inaczej było z kolei ze ścieżką poświęconą architekturze i zabudowaniom miasta Krosna – w tym przypadku proponowano wiele różnych tras i zakresów tematycznych, z których ostatecznie wyodrębniono kilka: ścieżkę zabytków poświęconą wyłącznie najcenniejszym i najstarszym obiektom w mieście, ścieżkę architektury modernistycznej, obejmującej niezwykle wizualnie i historycznie wille na terenie Krosna, a także ścieżkę detali mającą być docelowo zabawą w detektywa i w poszukiwanie ukrytych, ale niebywale interesujących szczegółów w przestrzeni miejskiej, dostarczających dużo radości w trakcie poszukiwań. Zebranie różnych, często niepasujących bezpośrednio do pojedynczych ścieżek informacji, pozwoliło na stworzenie ścieżki miejskich ciekawostek, zawierającą detale i elementy budynków, historie o osobach, które nadały kolorytu miastu i jego historii, i przyszłościowo umożliwiającą wprowadzenie ciekawych działań angażujących turystę w aktywne zwiedzanie miasta.

Ostatnią ścieżką, która trafiła do 12 wybranych, była ścieżka przyrodnicza. Pomysł jej utworzenia padł podczas spotkania z mieszkańcami dzielnicy Krościenko Niżne, którzy zwrócili uwagę na przyrodnicze walory terenów otaczających starą

część miasta z uwzględnieniem brzegu rzeki Wisłok, nad którym rośnie wiele cennych odmian roślin. Co więcej, przebieg trasy takiej ścieżki mógłby częściowo pokrywać się z przebiegiem nowopowstającego deptaku wzdłuż rzeki oraz wykorzystać rozpoznawalność Krosna jako miasta, które jest ciekawe nie tylko pod względem historycznym, ale również zabytków i walorów przyrodniczych, odpowiednio docenianych nawet na poziomie akademickim (za czym przemawia funkcjonujący już od wielu lat kierunek Zielarstwo na Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Krośnie). Wszystkie te argumenty przemówiły za dodaniem ścieżki przyrodniczej do opracowanej listy.

12 ścieżek turystycznych, które zostały ostatecznie wytypowane do dalszej realizacji:

1. Ścieżka artystów
2. Ścieżka przyrodnicza
3. Ścieżka zabytków
4. Ścieżka detali
5. Ścieżka ciekawostek
6. Ścieżka techniki
7. Ścieżka legend
8. Ścieżka śladami judaizmu
9. Ścieżka batalistyczna
10. Ścieżka architektury modernistycznej
11. Ścieżka sakralna
12. Ścieżka znanych i nieznanych postaci związanych z Krosnem

Ścieżki te zawierają w sobie odpowiednią ilość przygotowanych punktów, możliwych do umiejscowienia na mapie i do właściwego opisanie w narracjach, służących do przygotowania podcastów.

W trakcie trwających w okresie od lipca 2022 r. do marca 2023 r. konsultacji przygotowano dokumentację fotograficzną zdecydowanej większości miejsc i detali poszczególnych budynków, zabytków, możliwą do użycia w materiałach promocyjnych oraz do stworzenia graficznych map ścieżek.

Niniejszy raport stanowi podsumowanie przeprowadzonych działań oraz ich efektów na dzień 31.03.2023 r.

Fundacja GraTy

PREZES ZARZADU

Damian Ziemia

Tel. 539 225 824

Wykonawca

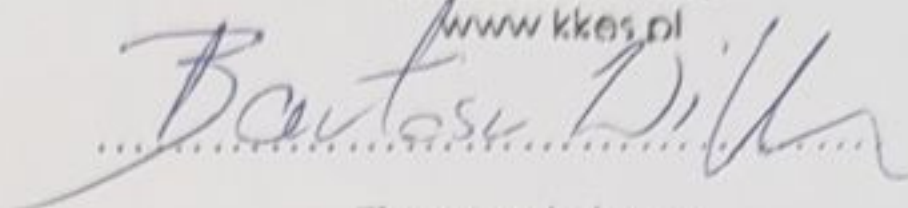
Karpacki Klaster Ekonomii Społecznej

38-500 Sanok, ul. Lwowska 18

NIP 6871969196 Regon 383669999

KRS: 0000791285

www.kkes.pl

Zamawiający